

- א. כליונה של הרשעה - בהתגלותה
- ב. משיח בן דוד בא דוקא בדור שכולו חיוב
- ג. הקדושה מתחזקת בהופעתה
- ד. הקדושה מתחזקת בהתגלות הרשעה
- ה. בעקבותא דמשיחא יתגלה האור מבכנים

א. כליונה של הרשעה - בהתגלותה

במסכת שבת, בין הלחשים לסוגי חוליים שונים, יש לחש כנגד מחלה הקרויה סימסא.

מחלה זו מופיעה בתחילה כמין זוהמה הפוגעת בנוף כולו ומחלישתו, ורפואתו - במה שמתקבצת זוהמת החולי למקום אחד ויוצרת בו כיב מלא מוגלה, הגורם אמנם לסבל רב, אבל לבסוף, לכשימסמסם קרום העור העבה המכסה ומסתר כיב זה ומונע את המוגלה מלצאת - יתקה הגוף כולו מזוהמתו, וירפא.

בעין איה (שבת ב, ו, צ, ע"ג 123) מכאן הרב שתהליך דומה מתרחש, לעתים, גם במוזנן החברתי, הלאומי או הכללי אנושי, - בהתקבצות זוהמת העולם ורשעותו למקום אחד ולהכרה אחת, המוהוה חולי גדול לעולם, וממנה מקור לצרות רבות ורעות, אולם דוקא בהתקבצות זו הולכת האנושות כולה ונרפאת, הולכת ומשתחררת מזוהמתה.

"... האדם עולם קטן. כל זוהמה גופנית והוא הדין נפשית, כשמתגלה בצורה גלויה, ראויה ומסוגלת היא להתבער ולהשיב לכלל הגויה והרוח את הארתם וכבודם".

הרשעה, כל עוד היא בהסתר, מאחורי מסך ברוך' ממש, כפי שהיה ברוסיה הסובייטית, בזמנו, או בעצם היותה בתיאוריה בלבד, בלא שתצא לפועל, - אפשר שתיראה יפה ומושכת, מבשרת תקוה לגאולת העולם ולתיקונו. הסתר

והנעלם שבה הוא דוקא הצד הקסום הגורם לבריות לטעות לחשוב - אולי בה וברכה, השוללת שם שמים וכל קודש ואמונה, יהיו החיים יפים וקלים יותר. רק כשיצאת הרשעה אל הפועל ומופיעה בחיים, - בחיי המדינה והמסטר, בחיי הכלכלה והמשפט וכדומה - מתגלה כל קלונה, מתברר שבאמת הכל בה חסר חיים, - לא רק שאין בה ערכים נצחיים, אלא אף חופש יצירה ספרותית ושירית וחופש דיבור אין בה, ואף הקיום הפשוט, הממשי, הכלכלי והפיזי, נפגע ונהרס בה, עד שפשיטת הרגל היא כללית ומוחלטת.

בהתבררות אפסותה ונוולותה, ראויה היא, הרשעה, להתבער ולעבור מן העולם, באין לה עוד תומך ומבקש, ורק אז תצא, החברה האנושית ורוחה, ממאסרה, משבי התיאוריות והדעות המסולפות, ותשוב אליה כל האידיאליות שנעשקה ממנה. "הגו סיגים מכסף ויצא לצרף כלי" - ככבשן מצרף ומטהר, המוציא, דרך כל הגלגולים השונים, כלי חדש ונאה.

ארץ ישראל, היא זו המסוגלת, באופן מיוחד, מכח קדושתה הפנימית, לטוהר את העולם כולו מזהמתו, דוקא על ידי מה שמרכזת היא בקרבה את הרשעה העולמית הכללית, - ופולטתה לכסוף, וכפי שהיה עוד לפני תקופת האבות, בהתרכזות שבעת עמי כנען בארץ ישראל, ובאופן מיוחד בהתרכזות הרשעה בכדום.

"... וכסדום אשר שם נצברה הרשעה במידה היותר איזמה ונתגלתה באופן היותר מנוול, - הנה בהימלא ספקה ונדחתה מן החיים, נתפנה הרבל מהצד המפוער שבו באופן היותר מוצלח ונעשה חפשי ומסולק מזההמה היותר עכורה שבקינו, אשר נקלטה במקום המסוגל, להיות הכח היותר כבד של הרשעה, לפי הבחירה הרעה של אותם הרעים והחטאים, - מתפנה שמה".

ב. משיח בן דוד בא דוקא בזור שכולו חייב

כסיום דבריו מוסיף הרב, ברמז, דברים הנוגעים לדורותינו:
"זבן דוד בא גם כדור שכולו חייב".

מאמר זה שמקורו בדברי חז"ל - "אין בן דוד בא אלא כדור שכולו זכאי או כולו חייב" - תמוה הוא מאוד: משיח בן דוד הלא בא לתקן את המציאות כולה, שנפלה בקלקולו של אדם הראשון, לתקן את העמים והיחידים, למלא את הארץ דעה את ד', והנה, בשעה שהתהליך מתחיל להתקדם, בשעה שכן דוד בא להרבות ולהגדיל תשובה ואמונה, - דוקא דור שכולו חייב מופיע?

לבאר עניין זה מביא הרב דונמא מהלכות גנעים - "סימנך כולו הפך לבן טהור".

הלובן, אף בכגרים, סימן טומאה הוא בנגעים. היה איפוא מקום לומר שכאשר יכולו הפך לבן, כאשר הלובן מופיע בכל הגוף, על אחת כמה וכמה שטמא יהיה! אולם לא כך הדבר, אלא - טהור. התגברות הטומאה בסימניה החיצוניים היא המביאה לטהרה. סימן הטומאה, המתפשט ומתגלה כולו בחוץ, הוא הוא "המשיב בגליו את כל הרע לכליון ודחיפה לחוץ", ומסמן בזה את ההשתחררות והגמורה מכל הרע והשלילה שהיו עד כה טמונים ונסתרים.

כן הדבר כדור שכולו חייב!

כשם שיש בעולם מקום מיוחד - ארץ ישראל - שמחמת סגולותיה ומעלותיה המיוחדות, מסוגלת בקדושתה ובכחה הפנימי לטהר את העולם כולו מזהמתו, ודוקא משום כך מצויה בה היכולת לרכז בתוכה את הרשעה העולמית הכללית, ככסדום בשעתה, - כך יש זמן מיוחד, דור מיוחד בסדרי הזמנים והדורות, שמבחינת כוחו הגנוז, מבחינת ערכו הכלל ישראלי המסתתר בו, הוא מוכן כבר והוא מתעורר לתחיה שלימה, מתוך חפץ חיים פנימי הדוחפו ללא הרף, לשוב אל ארץ חיים, לשוב אל עצמאותו ועצמיותו, לשוב ולהיות את חיינו הטהורים והבריאים, את חיינו האלקיים, ומכוחו הגנוז הזה מוכן הוא ומסוגל להתגבר על כל הקלקולים וזהמת הדעות, להיתקן, להיטהר ולשוב לאיתנו עלומי, - ודוקא מפני כך מתרכזים בו כל אותם היסודות הרעים - "כמעט כל הכוחות הרוחניים, המוסריים והשכליים, של כל ארצות ההסתה שעמדו על ישראל מעולם... נקבצו יחד בהתיאוריה האחרונה של הלאומיות הכפרנית, האומרת בקול חצוף, שאין לה חלק בכל קודש" (אגרות הראיה ב, תקמא, עמ' קט).

תשובה עילאה, דוקא מכוחות הפורצים בשטף בלתי־מעוצר זרס־חיים יתפרץ להחיות עם רב" (שם, תמה, עמ' צ').

ומסיים הרב בפסוק מהושע: "כי הוא ישא ויחודו בני מים".

הפסוק, המדבר בדור חוסא, שעליו אמר הושע לקב"ה "העבדים באומה אחרת", מכנה את הדור "בנים מים", משום שבמחשבותיהם ובמעשיהם הנוחקו מאוד מהאור, עד הקצה האחרון של ההשתקעות בשכחת שם ד', כיס, כמעב, בו שוקע האור. ואף על פי כן "נקראים בני", בגלל הטבע הקדוש הנשמתי הישראלי הטבוע בפנימיותם על אף ההתרחקות החיצונית, וצריכים הם ללכת "אחרי ד'", כלומר, לשוב אל האור שכבר זרח עליהם. שיבה זו אינה באה אלא מתוך שאגה גדולה, מתוך מאורעות היסטוריים מזעזעים ומחודדים, המולכים את הדור לשוב למקומו ולעלות לטוב העליון, דרך התגלות השלילה וההתגברות עליה.

הגבורה האלקית הפועלת בהיסטוריה, גבורת החיים השופעת בכלל החיים הלאומיים והכלל־אנושיים, גבורת חי העולמים - היא המנוגלת ועושה כל זאת. ההיסטוריה על כל מאורעותיה ומהלכיה, מסודרת היא לא פחות ממה שהטבע על כל חלקיו והתפתחותו מסודר ומדויק. הכוחות השונים הפועלים במהלך חי האנושות והעמים, עם כל מעלותיהם ומורדותיהם, - מכוונים הם להוציא לפועל את כל הנדרש על פי עומק החפץ האלקי בעולמו. עליכן "אין לנו לפחד כלל מאיזה נסיגות שאנו רואים פה ושם במהלך האנושות בכלל וברוח האומה הישראלית בפרט. אלה הם רק ירידות שלצורך עליה, גמר השלכת פסולת, שחלקים מן האוכל נגזרים עמה. אבל מיד כשינקה העולם מזוהמתו ישובו החלקים הבריאים והטובים להופיע". אין הדבר סותר, כמובן, את הבחירה החופשית, את האחריות הגדולה המוטלת עלינו שלא לאחר את הטוב מלבוא לעולם, אבל "גבה מעל גבה שמר", ולמעלה מכל מה שמסור לאדם ולבחירתו, מנהגת את העולם עצת ד' הקדומה, העתידה להתגלות כתיקון הגמור של כל היש, - והיא תקום. "כי הוא אמר ויהי, הוא צוה ויעמד".

אם כן, אף שהדור באופן גלוי, הוא "כולו חייב", - אין זה אלא מתוך תהליך הריפוי הגדול של חסאי הדורות כולם, שבסגולתו ובכוחו לתקנם, אך בפנימיותו, בכח חייו העצמי, המקורי, - "הרי הוא מקושר בגניזה לכל התמצית של כל האמונות וכל המצות כולן" (אורות ישראל ג, ב, עמ' קמו).

לעומת סדום, שם היתה הפיכה וכליון מוחלט, ולעומת רוסיה הסובייטית, שם היתה התמוטטות של המדינה וכל מערכותיה, לשם תהליך ההבראה הכלל־אנושי, - הנה כאן, כדור שכן דוד בא, כיון שאור הסגולה הישראלית הקדושה והטהורה הוא המאיר בפנימיותו, ובתוכניות נשמתי הכל טוב וקדוש, "הרי כל חטא שבא ממקור כזה שרובו טוב, מה שהוא אות שבאמת בפנימיותו כולו הוא טוב, יש בו, באמת, בגניז פנימיותו אור גדול וישועה רבה" (אורות התשובה א, ו), ועליכן ככל שהכפירה והטומאה המרובה בו מאוד, יוצאת ממחשבותה התיאורי ומתגלה בפועל החיים, כן היא הולכת ומתמוטטת ועוברת ממצאות חיינו. ובהתגלות אפסיותה ושליליותה, מותירה היא בלבבות רבים חלל גדול המביא לצמאון וציפיה להארה חדשה, וממילא היא עצמה, - הכפירה והטומאה, - מתהפכת, לאחר הזיקוק של "מדת היסורין ממרקי החטא", להיות עוד לתועלת בתהליך ההבראה הלאומי, בהתחדשות הכוחות הרוחניים והתבררות הדעות האמיתיות, ובוה מכשירה היא את הדרך לפני האור הגדול הזורח בנשמות פנימה להופיע ולהתגלות, ולהשפיע על מהלכי החיים הכלליים לשלול תחייתנו ולהשתלמות קוממיותנו.

"הולך" - הדור, "בסערת החיים" - מכח גבורת החיים השופעת בכל, המחוללת מהפכות עצומות ומאורעות גדולים ומזעזעים, - "לעלות להטוב העליון" - לגילוי עצת ד' העליונה, הגנוזה והעומדת מוכנה להופיע.

תהליך ההבראה וההתחדשות מקיף את האומה כולה, לכל פלגיה ורכביה. ואף נושאי הרשעה והחוצפה של עקבתא דמשיחא, עצמם, אותם אשר ירגו כל לב לזכרם, - עתידים להיטהר ולהתרומם ברוממותה של האומה, משום "שורש נשמתם ממקום גבוה יותר מכל הדורות" (צדקת הצדיק, סעי נב), ועליכן "להם יש תרופה, אף על פי שיש בהם סרחון גדול, וחושך רב וכבד מאד" (אגרות הראיה ב, תקנה, עמ' קפח). - "לבלתי ידח ממנו נדח". "בטוח אני, שדורנו זה, דוקא על פתחי תשובה הוא עומד, ותשובתו תשובה גדולה תהיה,

"ולא עוד" - לא זו בלבד שמתברר חוסר האונים שברשעה, "אלא שעל ידי החוצפה" - שבה, במה שבהגיעה לידי 'כולת ביטוי היא מגלה מיד את כל מערומיה, כרוב התלהבות ומרץ וללא מעצור ובושה, - "מגלה היא בבירור את כל הגיונותיה הכמוסים" - והזוהמה והחלאה פורצות החוצה באופן חריף הזוקר ומכאיב מאוד ואינו מותיר מקום לשאננות, ואז "מתעוררת הקדושה הכמוסה בלבם של ישרי לב וחושבי מחשבות קדושות עליונות, להביע גם היא את הגיונותיה בבירור", וכוחות גדולים של תורה ואמונה מתגלים ויוצאים אל הפועל.

תופעה זו של כוחות אדירים שאינם מתעוררים לצאת לפועל ולהשפיע את טובתם אלא מתוך הרע, מוסכרת בביאורו של הרב ל'פיטום הקטורת', בדבריו על 'כיפת הירדן'.

'כיפת הירדן' אינה מאחד עשר סממני הקטורת, ואף אין לה ריח כלל, אבל יש בה סגולה מיוחדת - כששמים אותה ליד דבר שריחו רע מתחילה היא לפור ריח טוב.

זקוקה היא למשוה ומבחיץ, המנוגד ומפריע לה, כדי להוציא לפועל את בושמה. הניגוד שבנה ובין החלבנה, בעלת הריח הרע, הוא המעורר אותה. "הסגולה העליונה, שדוקא בהיותה מסובבת ממפריעים ומנגדים, המעכבים בעדה, היא יותר מתגברת בשליטתה, קשורה בכיפת הירדן, שדוקא בהיותו במקום שריח רע שורה שם הוא מתגבר בסגולת התחזקות ריחו הטוב" (עילת ראה א, עמ' קמז, ד"ה 'רבי נתן אומר'). תכונה סגולית זו, העומדת למעלה מכל סדר הגיוני מקובל, - עקרון הוא בבריאה כולה. כשם שמתגלה הדבר בצומח - בכיפת הירדן, כך הוא מופיע אף בשאר המדרגות - ביחיד ובכלל.

"ותוכן זה הוא למעלה מכל כמותיות" - "כיפת הירדן כל-שהוא" - עניין איכות, הרומז לכוחות רוחניים שערסם באיכות ולא בכמות, "כי מצד הכמות יסתעפו הענפים דוקא דומה מדומה, אבל אותה התכונה של התגברות הריח הטוב על ידי הפכו דוקא, היא כבר למעלה מכל התוכן של הויה שיעורית"

- לא לפי הסדר הרגיל ש'מרשעים יצא רשע' ו'משרש נחש יצא צפע', כשכל מין מושפע לפי טבעו, ככלל עולם הטבע. כאן יש עניין סגולי, למעלה מכל שיעור כמותי טבעי, ומכוון הוא לכוחות הנעלים בקודש המתעוררים להפיץ את אורם מתוך הפגישה עם הרשעה וטומאתה. זהו סוד מיוחד לדורו של משיח שמתהפך מחושך לאור, ממר למתק.

בזאת מתגלה תפקידה של הרשעה, המעוררת את הקדושה הכמוסה, "החלכים על ידי זה ריח תורה ומתגלים" - האמת היותר עמוקה ובהירה מתבארת. "אור גדול מופיע בעולם" - האור הנשמת, "אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו במהרה לאורו".

ה. בעקבתא דמשיחא יתגלה האור מבפנים

בדומה לדברים אלו כותב הרב במקום אחר (שמונה קבצים קובץ ו, קסא):

"יש שנספגת כל הזוהמא שברוח לתוך הגוף" - כלומר, זוהמת הדעות ונסיות הלב יוצאת אל הפועל במעשה, "ונעשה הריח צלול וטהור" - הן משום שבזה מתגלה אפסיותה של הרשעה וכשלונה בבניין החיים, והן משום שהרע המתגלה מעורר כוחות קדושה כמוסים. "זמתוך טהור" - של הרוח, שנהיה ראוי לקנות את האור הגדול של הקדושה העליונה, הזורח בתוכיותה של כנסת ישראל, - "הרי הוא מלא עצמה, ובעצמתו הוא מוכך ומטהר את הגוף" - מבפנים, "ומעלה למעלה עליונה מאד".

"לעתיד יוחל הבנין מפנימיותו" (דעתים ד, עמ' קנב) - לא בהתמדות מבחוץ יופיע האור, אלא מבפנים, מהסגולה הפנימית, "מנקודת ציון ילך הלך והתפשט עד חוצות יהודה וגבולות ישראל".

"ודוגמא זו ישנה בכלל ובפרט, ככללי כללות ובפרטי פרטות. ביחוד ניכר תוכן זה בעקבתא דמשיחא, וכל הנוגע למאורעות הנוגעים לו" - שאורו של משיח מתחיל לזרוח דוקא מתוך כל החסרונות והמגרעות שכאוותה תקופה.